

УДК 373.2.015.31:37.013

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-5\(63\)-1660-1670](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-5(63)-1660-1670)

Сорочинська Оксана Андріївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0003-4823-1089>

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТІСНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті представлено теоретично обґрунтовану авторську п'ятикомпонентну модель науково-методичного супроводу особистісного та соціально-громадянського розвитку дітей дошкільного віку. Особистісний та соціально-громадянський розвиток розглядаються як взаємопов'язані і нерозривні виміри становлення дитини, що відповідає логіці чинного Державного стандарту дошкільної освіти (2025), який визначає відповідні освітні напрями.

Принциповою особливістю запропонованої моделі є її побудова за логікою «науковий вимір – методичний вимір» у кожному структурному компоненті: перший відповідає на питання «що обґрунтовано дослідженнями», другий – «як це реалізується в щоденній практиці ЗДО». Модель включає: діагностико-аналітичний компонент (цілісний профіль розвитку дитини, індивідуальна програма розвитку, мікродослідження у ЗДО); цільовий компонент (конкретні вимірювані цілі на основі діагностичних даних); змістово-методичний компонент (ігрові методи, сторітелінг, моральні дилеми, педагогічне наставництво і моделювання поведінкових сценаріїв); організаційно-процесуальний компонент (системна взаємодія педагога, методиста, практичного психолога та родини); рефлексивно-оцінювальний компонент (циклічний моніторинг на основі доказових даних).

Визначено п'ять організаційно-педагогічних умов ефективності моделі: науково обґрунтований зміст супроводу; суб'єктна позиція педагога; системність і циклічність роботи; партнерська взаємодія з родиною; урахування умов воєнного часу. Обґрунтовано спіральний характер циклу «діагностика – цілепокладання – реалізація – оцінювання», що забезпечує доказовість супроводу і його здатність адаптуватися до змінних освітніх контекстів. Окрему увагу приділено специфіці науково-методичного супроводу дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти: розкрито роль індивідуальної програми розвитку як інструменту міждисциплінарної командної взаємодії, визначено управлінську функцію директора ЗДО в забезпеченні системності супроводу на рівні закладу.

Ключові слова: діагностика розвитку, дошкільний вік, науково-методичний супровід, освітній процес, особистісний розвиток, планування науково-методичного супроводу, соціально-громадянський розвиток.

Sorochynska Oksana Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool and Inclusive Education, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0003-4823-1089>

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL SUPPORT OF PERSONAL AND SOCIAL-CIVIC DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The article presents a theoretically grounded author's five-component model of scientific and methodological support for the personal and socio-civic development of preschool children. Personal and socio-civic development are considered as interrelated and inseparable dimensions of a child's development, which corresponds to the logic of the current State Standard of Preschool Education (2025), which defines the relevant educational areas.

The fundamental feature of the proposed model is its construction according to the logic of «scientific dimension – methodological dimension» in each structural component: the first answers the question «what is substantiated by research», the second – «how is it implemented in the daily practice of preschool education». The model includes: a diagnostic and analytical component (a holistic profile of the child's development, an individual development program, micro-research in preschool education); a target component (specific measurable goals based on diagnostic data); content-methodological component (game methods, storytelling, moral dilemmas, pedagogical mentoring and modeling of behavioral scenarios); organizational-process component (systemic interaction of the teacher, methodologist, practical psychologist and family); reflective-evaluative component (cyclical monitoring based on evidence-based data).

Five organizational-pedagogical conditions for the effectiveness of the model are identified: scientifically substantiated content of support; subjective position of the teacher; systematicity and cyclicity of work; partnership interaction with the family; consideration of wartime conditions.

The spiral nature of the cycle «diagnosis – goal-setting – implementation – evaluation» is substantiated, which ensures the evidence-based support and its ability to adapt to changing educational contexts. Special attention is paid to the specifics of scientific and methodological support for children with special educational needs in inclusive education: the role of the individual development program as a tool for interdisciplinary team interaction is revealed, and the managerial function of the director of the special educational institution in ensuring systematic support at the institution level is determined.

Keywords: developmental diagnostics, preschool age, scientific and methodological support, educational process, planning of scientific and methodological support, social and personal development.

Постановка проблеми. Сучасна освітня практика в Україні засвідчує суперечність між теоретично визнаною значущістю дошкільного віку як сенситивного періоду особистісного й соціально-громадянського становлення та недостатнім рівнем системного науково-методичного забезпечення відповідної роботи в закладах дошкільної освіти (ЗДО). Вихователі нерідко стикаються з відсутністю чітких орієнтирів щодо змісту, форм і методів розвитку дитини як особистості й соціального суб'єкта. Новий Державний стандарт дошкільної освіти (2025) визначає особистісний та соціально-громадянський напрями як взаємопов'язані виміри цілісного розвитку дитини [3], проте системна модель науково-методичного супроводу цих процесів досі залишається нерозробленою, що й зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Науковий доробок у сфері особистісного та соціально-громадянського розвитку дітей дошкільного віку та його методичного супроводу охоплює кілька ключових векторів. Теоретико-методологічні засади особистісного розвитку дитини дошкільного віку розроблені у фундаментальних працях І. Беха, який обґрунтував концепцію особистісно орієнтованого виховання і довів, що ефективний розвиток передбачає перехід дитини від зовнішньої регуляції до усвідомленої саморегуляції [1]. О. Кононко виокремлює три виміри особистісного та соціального розвитку – ставлення до себе, до інших і до світу – та наголошує, що особистість дитини формується виключно в системі реальних стосунків із людьми [5].

Т. Поніманська розкриває зміст і методи соціально-морального та емоційно-ціннісного розвитку дитини дошкільного віку, систематизує практичний інструментарій педагогічного супроводу соціалізації [8].

Емоційний і комунікативний виміри розвитку дитини досліджують Т. О. Піроженко, яка доводить взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту та соціальною компетентністю дитини [9; 13]. Громадянський вимір розвитку дитини дошкільного віку – становлення базових уявлень про спільноту, належність і відповідальність – відображено в соціально-громадянському освітньому напрямі Державного стандарту дошкільної освіти [3], що актуалізує потребу в його цілеспрямованому включенні до науково-методичного супроводу.

Концептуальні засади науково-методичного супроводу в системі дошкільної освіти розроблені К. Крутій, яка розглядає його як системну педагогічну діяльність, спрямовану на підтримку й удосконалення освітнього процесу в ЗДО [6]. О. Низковська розмежовує науковий і методичний виміри супроводу, наголошуючи на їх нерозривній взаємодії [12]. Зарубіжний досвід (CASEL Framework) будується на принципі доказова практика (evidence-based practice) – кожне практичне рішення педагога має спиратися на перевірені

дослідженнями закономірності [11]. Соціально-емоційний розвиток дітей дошкільного віку як об'єкт цілеспрямованого педагогічного впливу досліджує і Н. Ісмаїлова, наголошуючи на значущості інтегрованих методичних підходів [14].

Аналіз наукової літератури засвідчує: незважаючи на значну кількість досліджень окремих аспектів особистісного та соціально-громадянського розвитку дитини дошкільного віку, питання цілісного науково-методичного супроводу цих процесів залишається недостатньо розробленим – зокрема, відсутня системна модель такого супроводу, де науковий і методичний виміри були б інтегровані в кожному структурному компоненті. Це й зумовлює необхідність наукового осмислення та систематизації відповідних підходів.

Мета статті – розробити та теоретично обґрунтувати модель науково-методичного супроводу особистісного та соціально-громадянського розвитку дітей дошкільного віку, у якій кожен компонент розкрито в єдності наукового обґрунтування та методичного механізму реалізації, а також визначити організаційно-педагогічні умови її впровадження в практику сучасного ЗДО.

Виклад основного матеріалу. Особистісний розвиток дитини дошкільного віку – це процес формування та збагачення внутрішнього світу дитини, становлення її самосвідомості, «Я-концепції», емоційно-вольової сфери, системи цінностей та здатності до саморегуляції. І. Д. Бех наголошує, що особистість формується через перехід від зовнішньо заданих норм до внутрішньо прийнятих цінностей [1]. Соціальний розвиток дитини дошкільного віку охоплює процеси соціалізації, формування соціальної компетентності, навичок взаємодії та комунікації. Т. І. Поніманська визначає соціальний розвиток як набуття дитиною здатності орієнтуватися в нових обставинах і знаходити своє місце серед інших людей [8]. Ці два виміри розвитку є нерозривними. О. Л. Кононко конкретизує: від рівня особистісного розвитку залежить здатність дитини «посісти певне місце в соціальній групі», тобто особистісна зрілість є передумовою успішної соціальної взаємодії [5]. Новий Державний стандарт дошкільної освіти (2025) закріплює цю єдність, визначаючи компетентність через систему взаємопов'язаних складників – фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку особистості дитини, і виокремлює особистісний та соціально-громадянський освітні напрями як самостійні, але взаємозумовлені [3]. Таким чином, у цій статті особистісний та соціально-громадянський розвиток розглядаються як взаємопов'язані і нерозривні виміри становлення дитини дошкільного віку, що відповідає логіці чинної нормативної бази.

Науково-методичний супровід – це системна, цілеспрямована педагогічна діяльність, яка забезпечує умови, ресурси та підтримку для ефективної реалізації завдань розвитку дитини. На відміну від традиційного методичного керівництва, супровід передбачає партнерську суб'єкт-суб'єктну взаємодію [6]. Ключова відмінність науково-методичного супроводу від суто методичного полягає в тому, що кожне практичне рішення в ньому має наукове підґрунтя: спирається

на верифіковані дослідженнями закономірності розвитку дитини, а не лише на педагогічну традицію чи інтуїцію. Водночас наукове знання без методичного перекладу залишається недоступним для практика. У запропонованій моделі обидва виміри – науковий і методичний – присутні в кожному з п'яти компонентів як нерозривна єдність. Науковий вимір відповідає на питання «що обґрунтовано дослідженнями і чому це важливо для розвитку дитини?». Методичний вимір відповідає на питання «як це реалізується в щоденній практиці конкретного ЗДО?». Розглянемо кожен компонент у цій логіці (рис. 1).

Рис. 1. Модель науково-методичного супроводу особистісного та соціально-громадянського розвитку дітей дошкільного віку

Компонент 1. Діагностико-аналітичний. Наукове підґрунтя діагностики особистісного та соціально-громадянського розвитку дитини дошкільного віку складають дослідження вікових закономірностей і чутливих періодів. О. Л. Кононко обґрунтовує поняття «психологічний вік» як інтегровану характеристику, що точніше відображає реальний рівень розвитку дитини, ніж паспортний вік [5]. Т. О. Піроженко доводить, що рівень емоційного інтелекту і комунікативної компетентності дитини є надійними предикторами його соціальної адаптації [9]. Ці наукові дані визначають, що саме і чому слід діагностувати: не окремі вміння, а цілісний профіль особистісного та соціально-громадянського розвитку дитини. Дослідницька позиція педагога – спостерігати, фіксувати, аналізувати, висувати і перевіряти гіпотези про розвиток вихованця – є обов'язковою умовою наукового виміру цього компонента. На практиці діагностика реалізується через структуроване педагогічне спостереження, аналіз продуктів діяльності, бесіди з дітьми та батьками, соціометричні методики для вивчення стосунків у групі [6]. Важливо, що діагностика не є разовою процедурою – це неперервний процес, результати якого фіксуються в картках

спостереження та стають підставою для всіх наступних рішень педагога і методиста. Саме наукові дані про те, які показники є значущими для особистісного та соціально-громадянського розвитку, визначають, які методики обирає педагог. Без наукового виміру діагностика перетворюється на формальну процедуру; без методичного – залишається теоретичною схемою, непридатною для щоденного використання.

Зібрані діагностичні дані набувають педагогічного сенсу лише тоді, коли стають основою для конкретних, чітко сформульованих цілей. На основі діагностичного профілю педагог і методист розробляють індивідуальну програму розвитку (ІПР) дитини, де фіксуються поточний рівень особистісного та соціально-громадянського розвитку, пріоритетні цілі та очікувані результати на визначений період. Ефективним інструментом поглиблення наукового виміру цього компонента є також організація мікродосліджень у ЗДО – цілеспрямованих педагогічних спостережень за динамікою соціального розвитку конкретних дітей або груп із подальшим аналізом і презентацією результатів на рівні методичних засідань. Це формує дослідницьку позицію педагога як невід'ємну складову науково-методичного супроводу [12; 13]. Саме це забезпечує наступний компонент моделі.

Компонент 2 – цільовий. Цілепокладання в науково-методичному супроводі спирається на нормативні орієнтири, обґрунтовані педагогічною наукою. Державний стандарт дошкільної освіти (2025) визначає очікувані результати розвитку дитини через систему компетентностей за кожним освітнім напрямом, сформованих на підставі сучасних досліджень [3]. Це означає, що цілі супроводу не є довільними – вони конкретизують науково обґрунтовані вікові нормативи відповідно до індивідуальної траєкторії кожної дитини. Без цього компонента діагностика і методична робота існують розрізнено, не утворюючи системи.

Методист разом із вихователем формулює конкретні, вимірювані цілі для кожної дитини і групи на основі діагностичних даних. Цілі фіксуються в індивідуальних картках розвитку та у плані освітньої роботи групи. Планування науково-методичного супроводу здійснюється на трьох рівнях: стратегічному (річний план роботи ЗДО, де визначаються пріоритетні напрями роботи з особистісного та соціально-громадянського розвитку і форми методичної роботи з педагогами), тактичному (перспективні плани освітньої роботи вихователя на місяць або квартал із деталізацією завдань за освітніми напрямами Державного стандарту (2025)) та оперативному (щоденне/ щотижневе планування конкретних ситуацій, ігор і взаємодій). Ефективність планування забезпечується узгодженістю всіх трьох рівнів: методист координує стратегічний рівень, вихователь – тактичний і оперативний, а зворотний зв'язок між ними реалізується через регулярні індивідуальні консультації та аналіз планів [6; 12]. Цей компонент є сполучною ланкою між діагностикою і змістово-методичним плануванням: без чітко сформульованих цілей неможливо оцінити результат

супроводу. Визначені цілі безпосередньо зумовлюють, який зміст і які методи обирає педагог для їх досягнення. Це і є завдання третього компонента.

Компонент 3. Змістово-методичний. Добір змісту і методів роботи з особистісного та соціально-громадянського розвитку дитини дошкільного віку має спиратися на доведену дослідженнями ефективність. І. Д. Бех науково обґрунтовує пріоритет методів, що забезпечують перехід від зовнішньої регуляції до внутрішньої мотивації дитини [1]. Наукові дані про провідну роль гри у соціалізації дитини дошкільного віку (Поніманська Т. І. [8]) визначають ігрову діяльність як пріоритетний, науково виправданий метод – а не лише як традиційну форму роботи.

До методичного арсеналу особистісного та соціально-громадянського розвитку дитини належать: сюжетно-рольові ігри (засвоєння соціальних ролей і норм); педагогічні ситуації морального вибору (формування ціннісних орієнтирів); дитячі ради та ранкові кола (розвиток суб'єктності та комунікації); проектна діяльність (дослідження власного соціального оточення); читання та обговорення художніх творів (розвиток емпатії). Окремої уваги заслуговують сторітелінг – метод цілеспрямованого розповідання й обговорення історій, що розвиває моральне мислення та емпатію дитини – а також моральні дилеми як технологія формування ціннісних суджень у груповій взаємодії. Педагогічне наставництво і моделювання поведінкових сценаріїв дозволяють педагогу демонструвати просоціальну поведінку через власний приклад, що є особливо значущим із огляду на наслідувальний характер навчання у дошкільному віці [14]. Методист забезпечує педагогів методичними розробками, в яких вибір кожного методу обґрунтований науковими даними, а не лише педагогічною традицією. Ефективність зазначених методів підтверджується не лише педагогічною традицією, а й сучасними дослідженнями. Зокрема, дослідження Alkahtani & Althabeti (2026), проведене з дошкільниками групи ризику щодо емоційних і поведінкових порушень, показало, що участь у структурованих SEL-програмах позитивно впливає на соціально-емоційні навички, поведінкову дисципліну та загальний освітній клімат у групі [20]. Це підкреслює: методичний арсенал, описаний у цьому компоненті, є науково виправданим, а не лише традиційно усталеним. Однак навіть науково обґрунтований зміст залишиться нереалізованим, якщо педагог не матиме організаційної підтримки для його впровадження. Саме це забезпечує четвертий компонент.

Компонент 4 – організаційно-процесуальний. Наукові дослідження доводять, що ефективний розвиток педагога-практика відбувається не через пасивне засвоєння знань, а через рефлексивну практику у взаємодії з колегами (Крутії К. Л. [6]). Зарубіжна концепція доказової практики (evidence-based practice (CASEL [11])) обґрунтовує: педагог має не просто виконувати методичні рекомендації, а розуміти їхнє наукове підґрунтя, щоб гнучко адаптувати їх до конкретної ситуації. Це означає, що організація методичних заходів повинна включати обговорення наукових досліджень, а не лише обмін практичним

досвідом. Суб'єктами супроводу є: вихователь (безпосередній організатор розвивального середовища), методист ЗДО (науково-методичне забезпечення колективу), практичний психолог (підтримка дітей із ООП), родина (відповідальний партнер відповідно до Державного стандарту 2025 [3]); директор ЗДО (створення організаційних умов для реалізації супроводу: затвердження плану науково-методичної роботи, забезпечення ресурсів, стимулювання професійного розвитку педагогів, моніторинг якості освітнього процесу на рівні закладу в цілому). Саме директор несе адміністративну відповідальність за системність науково-методичного супроводу, тоді як методист забезпечує його змістове наповнення.

Система методичних заходів охоплює: педагогічні ради, семінари-практикуми, майстер-класи, відкриті перегляди, ділові ігри, творчі групи, індивідуальні консультації. К. Л. Крутій підкреслює важливість поєднання колективних, групових та індивідуальних форм для диференційованої підтримки педагогів із різним рівнем компетентності [6]. Інноваційними формами є коучинг, менторство, рефлексивні групи, педагогічне портфоліо. Принципова вимога до кожного методичного заходу: поряд із практичними прийомами має бути представлено наукове обґрунтування – посилання на дослідження, аналіз доказової бази обговорюваних підходів.

Окремої уваги в межах організаційно-процесуального компонента потребує науково-методичний супровід особистісного та соціально-громадянського розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП). В умовах інклюзивного навчання, яке є обов'язковою нормою для сучасного ЗДО, педагог і методист мають забезпечити не лише доступність освітнього середовища, а й цілеспрямований розвиток соціальної компетентності, здатності до взаємодії та ціннісного ставлення до себе й інших у кожній дитини. Для дітей з ООП індивідуальна програма розвитку (ІПР) є ключовим інструментом планування цього супроводу: вона розробляється міждисциплінарною командою (вихователь, методист, практичний психолог, батьки, за потреби – корекційний педагог) і передбачає адаптацію методів і форм роботи відповідно до індивідуальних можливостей дитини. Методист координує роботу команди, забезпечує педагогів спеціалізованими методичними матеріалами та організовує навчання з питань інклюзивної практики. Дослідження підтверджують, що діти з ООП, включені в структуровані програми соціально-емоційного розвитку, демонструють значущий прогрес у соціальній взаємодії та розвитку комунікативних навичок [12].

Реалізація перших чотирьох компонентів має сенс лише тоді, коли педагог і методист здатні критично оцінити її результати і скоригувати подальший шлях. Це завдання п'ятого компонента.

Компонент 5 Рефлексивно-оцінювальний. Рефлексія є науково обґрунтованим механізмом професійного розвитку педагога. Дослідження підтверджують, що здатність аналізувати власну практику і змінювати її на основі

результатів є ключовою компетентністю ефективного педагога (К. Крутій [6]). Науковий вимір цього компонента означає, що оцінювання результатів супроводу здійснюється не на основі суб'єктивних вражень («мені здається, діти стали краще взаємодіяти»), а на основі порівнянних даних – тих самих діагностичних показників, що вимірювались на початку циклу. Лише так можна говорити про доказову ефективність науково-методичного супроводу.

Рефлексивно-оцінювальний компонент реалізується через: моніторинг динаміки особистісного та соціально-громадянського розвитку дітей (повторна діагностика за тими самими показниками); аналіз якості методичних заходів (анкетування педагогів, спостереження методиста); рефлексивні бесіди вихователя і методиста за результатами освітнього циклу. Цикл супроводу є не лінійним, а спіральним: результати оцінювання повертаються до першого – діагностико-аналітичного – компонента і запускають новий, якісно вищий цикл планування. Саме ця циклічність і доказовість відрізняє справжній науково-методичний супровід від набору окремих методичних заходів. П'ять компонентів функціонують не послідовно, а як єдина система, де кожен спирається на попередній і готує ґрунт для наступного.

Реалізація запропонованої моделі потребує дотримання низки організаційно-педагогічних умов, визначених нами на підставі аналізу наукової літератури та освітньої практики. Перша умова – науково обґрунтований зміст супроводу, що спирається на актуальні дослідження у галузі психології та педагогіки дошкільного дитинства, а не лише на усталену традицію. Друга умова – суб'єктна позиція педагога. Вихователь має виступати не об'єктом методичного керівництва, а активним учасником власного професійного розвитку. Т. І. Поніманська підкреслює: гуманістичне виховання передбачає перехід педагога з-позиції «над дитиною» у позицію «поряд із дитиною» [8] – і те саме справедливо для методиста у ставленні до педагога. Третя умова – системність і циклічність супроводу. Усі п'ять компонентів моделі мають функціонувати як взаємопов'язана система, а не набір ізольованих заходів. Цикл «діагностика – цілепокладання – реалізація – оцінювання» має повторюватися регулярно. Четверта умова – партнерська взаємодія з родиною. Державний стандарт дошкільної освіти (2025) чітко визначає відповідальність сім'ї за розвиток дитини [3]. Науково-методичний супровід має включати підготовку педагогів до ефективного партнерства з батьками вихованців. П'ята умова – урахування контексту функціонування ЗДО, зокрема умов воєнного стану – є не факультативним доповненням, а системоутворювальним чинником науково-методичного супроводу в сучасній українській реальності.

Висновки. Запропонована п'ятикомпонентна модель науково-методичного супроводу особистісного та соціально-громадянського розвитку дітей дошкільного віку є цілісною педагогічною системою, в якій науковий і методичний виміри інтегровані в кожному структурному елементі, а не існують паралельно. Це принципово відрізняє її від традиційних підходів, де наукові

знання і практична методична робота нерідко функціонують відокремлено. Реалізація моделі потребує дотримання п'яти організаційно-педагогічних умов: науково обґрунтованого змісту, суб'єктної позиції педагога, системності й циклічності супроводу, партнерства з родиною та врахування умов воєнного часу. Принцип спіральної циклічності – від діагностики через цілепокладання і реалізацію до рефлексивного оцінювання і нового циклу планування – забезпечує доказовий характер супроводу і його здатність адаптуватися до змінних освітніх контекстів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з апробацією запропонованої моделі в різних типах ЗДО та розробкою спеціалізованого діагностичного інструментарію для вимірювання її ефективності.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
2. Державний стандарт дошкільної освіти Затверджено наказом МОН України від 20.11.2025 № 1557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Кононко О. Л. та ін. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» (нова редакція). Київ : МЦФЕР-Україна, 2019. 488 с.
4. Крутий К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2 ч. Ч. 1. Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя : ЛПКС, 2009. 320 с.
5. Поніманська Т. І. Соціальний розвиток дитини (старший дошкільний вік). Київ : Генеза, 2014. 128 с.
6. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Київ : Нора-прінт, 2002. 144 с.
7. CASEL. The CASEL Guide to Schoolwide Social and Emotional Learning. Chicago : CASEL, 2020. 120 p. URL: <https://casel.org> (дата звернення: 10.03.2025).
8. Низковська О. В. Науково-методичний супровід діяльності дошкільного навчального закладу. Київ : Шкільний світ, 2012. 128 с.
9. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловійова Л. І., Хартман О. Є., Федорчук О. І., Токарева Л. Д. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах сучасних змін та реформування системи освіти. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023.
10. Ісмаїлова Н. Способи формування соціально-емоційного розвитку у дітей дошкільного віку. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2023. Т. 26(3). С. 176–181. DOI: <https://doi.org/10.15421/172366>
11. Alkahtani K. D. F., Alhabeti N. F. Promoting social and emotional competence in at-risk preschoolers: a mixed-methods evaluation of an SEL training program. *Frontiers in Public Health*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2026.1689775>
12. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

References

1. Bekh I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn. 1. Osobystisno oriientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnologichni zasady* [Personality upbringing: in 2 books. Book 1. Person-centered approach: theoretical and technological principles]. Kyiv: Lybid. 280 s. [in Ukrainian].

2. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.11.2025 № 1557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-п#Text> (data zvernennia: 15.04.2026). [in Ukrainian].
3. Kononko O. L. et al. (2019). Prohrama rozvytku dytyny vid narodzhennia do shesty rokiv «Ya u Sviti» (nova redaktsiia) [Child development program from birth to six years «I am in the World» (new edition)]. Kyiv: MTsFER-Ukraina. 488 s. [in Ukrainian].
4. Krutii K. L. (2009). Osvitnii prostir doshkilnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia: u 2 ch. Ch. 1. Kontseptsii, proektuvannia, tekhnolohii stvorennia [Educational space of a preschool educational institution: monograph: in 2 parts. Part 1. Concepts, design, creation technologies]. Zaporizhzhia: LIPS. 320 s. [in Ukrainian].
5. Ponimanska T. I. (2014). Sotsialnyi rozvytok dytyny (starshyi doshkilnyi vik) [Social development of the child (older preschool age)]. Kyiv: Heneza. 128 s. [in Ukrainian].
6. Pirozhenko T. O. (2002). Komunikatyvno-movlennievyyi rozvytok doshkilnyka [Communicative and speech development of a preschooler]. Kyiv: Nora-print. 144 s. [in Ukrainian].
7. CASEL. (2020). The CASEL Guide to Schoolwide Social and Emotional Learning. Chicago: CASEL. 120 p. URL: <https://casel.org> [in English].
8. Nyzkovska O. V. (2012). Naukovo-metodychnyi suprovid diialnosti doshkilnoho navchalnoho zakladu [Scientific and methodological support for the activities of a preschool educational institution]. Kyiv: Shkilnyi svit. 128 s. [in Ukrainian].
9. Pirozhenko T. O., Karabaieva I. I., Soloviova L. I., Khartman O. Ye., Fedorchuk O. I., Tokarieva L. D. (2023). Hotovnist dytyny starshoho doshkilnoho viku do navchannia v umovakh suchasnykh zmin ta reformuvannia systemy osvity [Readiness of an older preschool child for learning in the conditions of modern changes and reform of the education system]. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
10. Ismailova N. (2023). Sposoby formuvannia sotsialno-emotsiinoho rozvytku u ditei doshkilnoho viku [Methods of forming social and emotional development in preschool children]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh «Hrani»*, 26(3), 176–181. DOI: <https://doi.org/10.15421/172366> [in Ukrainian].
11. Alkahtani K. D. F., Alhabeti N. F. Promoting social and emotional competence in at-risk preschoolers: a mixed-methods evaluation of an SEL training program. *Frontiers in Public Health*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2026.1689775>
12. Kolupaieva A. A., Savchuk L. O. (2011). Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia [Children with special educational needs and the organization of their education]. Kyiv : *Vydavnycha hrupa «ATOPOL»*, 274 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 28.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.05.2026